

Борисенко Н. М.

УДК:373.5.015.31:613

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті узагальнено досвід фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання технологій збереження здоров'я. Визначено зміст, педагогічні умови оптимального залучення майбутніх вчителів до формування здорового способу життя учнів на засадах розвитку навичок збереження здоров'я під час вивчення курсу „Гігієна роботи за комп'ютером”.

Ключові слова: підготовка вчителя, компетентність, педагогічні умови, технології збереження здоров'я.

Аннотация. Стаття посвящена вопросам профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы к использованию технологий сохранения здоровья. Сформулировано содержание и педагогические условия подготовки учителей начальной школы к формированию здорового способа жизни учеников во время изучения курса ”Гигиена работы за компьютером”.

Ключевые слова: подготовка учителя, компетентность, педагогические условия, технологии сохранения здоровья.

Annotation. In the article experience of professional preparation of primary school future teachers is generalized to the use of technologies of maintenance of health. Maintenance, and pedagogical conditions of the optimal bringing in of future teachers, is certain to forming of healthy way of life of students on principles of development of skills of maintenance of health during the study of course "Hygiene of work at the computer".

Keywords: preparation of teacher, competence, pedagogical conditions, technologies of maintenance of health.

Вступ. Світовий досвід доводить, що суспільна реалізація особистості у значній мірі залежить від її ставлення до власного здоров'я як найважливішого чинника втілення життєвих сенсів і цілей, а здоров'я вважається єдиним критерієм доцільності та ефективності всіх без винятку видів діяльності людини. На жаль, Україна, незважаючи на велику кількість нормативних документів, національних традицій збереження здоров'я, не є країною, де на достатньому рівні намагаються вирішувати це питання, хоча діяльність вчителя у цій галузі визначена в Національній доктрині розвитку освіти в Україні в ХХІ столітті як пріоритетна.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує інтерес науковців до різноманітних аспектів досліджуваної проблеми, а саме: категорії ціннісного ставлення до здоров'я знаходимо у роботах Н. Денисенко, Г. Нікіфорова, питання здоров'язберігаючої компетентності - у працях Н. Бібік, О. Савченко, проблеми розвитку валеологічної компетентності розглядають О. Бондаренко, В. Нестеренко, В. Сидоренко, сутнісні характеристики валеологічної та здоров'язберезувальної компетентності знаходимо в роботах Н. Самойлової. Але визначення педагогічних умов формування професійної здоров'язберезувальної компетентності майбутніх вчителів початкової школи у науковому доробку не знайшло відображення.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні педагогічних умов підготовки вчителя початкових класів до реалізації технологій збереження здоров'я на уроках в початковій школі.

Виклад основного матеріалу статті.

Світовий досвід дає підстави стверджувати, що чинники кризи у галузі здоров'язбереження пов'язані, насамперед, зі сферою світогляду, і тільки глибоке оволодіння новою методологією навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок дає змогу формувати у майбутніх фахівців у галузі освіти цю життєву компетенцію [1, с.9; 3, с.23].

У сучасній педагогічній теорії та практиці початкової освіти проблема формування здорового способу життя займає одне з пріоритетних місць. Сучасна початкова школа все глибше застосовує нові інформаційні технології в навчальному процесі, все більше часу учень, використовує комп'ютер як джерело інформації, засіб навчання. Комп'ютерна техніка дає можливість працювати і переглядати інформацію в різних видах, та створювати прості навчально-інформаційні продукти самостійно. Але в обґрунтуванні доцільності використання комп'ютерної техніки в початковій школі проявляються полярно протилежні позиції, як педагогів в галузі інформатики, так і психологів та гігієністів. Як визначають дослідники [4, с.24; 5,с.86], кількість негативних чинників, що впливають на формування здоров'я молодої людини, в останні десятиліття різко зростає у зв'язку з особливостями сучасного життя. Серед основних є: постійне нервово напруження, незбалансоване харчування, відсутність культури користування ІТ-технологіями, низька оцінка здоров'я в ієрархії цінностей молодих людей та ін.. Виникає необхідність вирішувати питання, пов'язані зі збереженням здоров'я молоді, формування у майбутніх вчителів як відповідального ставлення до власного здоров'я, так і компетентності застосування технологій збереження здоров'я учнів на уроках в початковій школі.

Термін здоров'язберігаюча компетентність вживається при визначенні компетентності у галузі здоров'я учня загальноосвітньої школи, студента вищого навчального закладу та фахівця будь-якої галузі. Також під здоров'язберігаючою компетентністю розуміються характеристики, властивості, спрямовані на збереження фізичного, соціального, духовного та психічного здоров'я – свого та оточення [7, с.362]. Складовими цієї компетентності є життєві навички, що сприяють здоровому способу життя. Сутністю здоров'язберігаючої компетентності особистості є вміння застосовувати навички здорового способу життя та безпеки життєдіяльності; використовувати навички особистої гігієни, профілактики захворювань й травматизму, правил техніки безпеки [6, с.112]. У своїх працях О. Бондаренко

розглядає валеологічну компетентність студентів педагогічних університетів як інтегративне утворення особистості, що є складовою життєвої компетентності (знання, цінності і мотиви, позиція, діяльність щодо оздоровлення себе і своїх вихованців) [1,с. 96]. Аналіз напрацювання педагогів дає підстави стверджувати, що компетентність у галузі збереження здоров'я, може визначатися як неодмінна складова життєвої, особистісної та професійної компетентностей. Як складова ключової компетентності, здоров'язбережувальна компетентність виступає певною якістю особистості (знання, уміння, навички, досвід діяльності, цінності), формується в процесі професійної підготовки, є результатом розвитку та визначається певним рівнем.

Підсумовуючи поданий вище матеріал, ми визначаємо, що під "професійною здоров'язбережувальною компетентністю майбутніх учителів" будемо розуміти інтегральне утворення особистості, що поєднає в собі систему знань, умінь, навичок, ставлень в області формування, збереження та зміцнення здоров'я, забезпечує позитивну настанову на здоровий спосіб життя, поведінку, спрямовану на збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я та мотивацію до реалізації цих знань в педагогічній діяльності.

Вважаємо, що визначення педагогічних умов підготовки вчителя до застосування технологій збереження здоров'я на уроках в початковій школі позитивно вплине на формування цієї складової ключової компетентності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми майбутні вчителі початкової школи мають знати специфіку впливу комп'ютерної техніки на організм дитини, умови організації роботи в комп'ютерних класах дітей початкової школи, гігієнічні характеристики умов праці з комп'ютером, фізіологію нервової системи, вищої нервової діяльності, методи запобігання комп'ютерній залежності у дітей та підлітків, будову та фізіологію основних аналізаторів, загальні прийоми релаксації. Серед особливо важливих умінь, що визначають здоров'язбережувальну професійну компетенцію виділяємо вміння організації гігієнічних умов інтелектуальної праці, запобігання дитячий

нервозності та передбачення її проявів, ураховування особливостей роботи з комп'ютером дітей, що мають порушення ЦНС.

Технологія здоров'язберігаючого навчання - це комплекс прийомів, алгоритмів дій вчителя, що спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я, особистісних якостей, що сприяють його збереженню й зміцненню, формування уявлення про здоров'я як цінності, мотивацію на ведення здорового способу життя, формування системи життєвих навичок.

Набуття досвіду формування в учнів навичок здоров'язбереження та автоматичного визначення чинників, що впливають на ефективність уроку, студенти факультету початкового навчання отримують, головним чином, в процесі проходження виробничої практики на ІУ курсі, а курс „Основи медичних знань та охорона здоров'я дітей” вивчається за навчальним планом на першому. Це не сприяє позитивній мотивації студентів до систематичного використання технологій збереження здоров'я під час проведення практичних занять.

Отже, першою умовою підготовки вчителя до використання технологій здоров'язбереження, ми вважаємо набуття студентами досвіду використання навичок такої діяльності в освітньому процесі початкової школи. Друга умова – формування позитивної мотивації студентів до діяльності у галузі збереження здоров'я.

З метою впровадження визначених педагогічних умов в навчальний процес вищого навчального закладу нами було розроблено курс «Гігієна роботи за комп'ютером». Програма вивчення дисципліни складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ОКР «бакалавр» спеціальності: 6.010102 Початкова освіта. Спеціалізація: основи інформатики.

Потрібно зазначити, що в Державному стандарті загальної освіти, передбачено ознайомлення учнів з основами комп'ютерної грамотності, виховання готовності до розв'язання побутових питань шляхом застосування алгоритмів виконання технологічних завдань та навичок технологічної

діяльності у практичних ситуаціях, проте в змісті цієї освітньої галузі гігієнічні знання, уміння та навички, на жаль, не відображені.

Окремі розділи щодо гігієнічних вимог при роботі за комп'ютером зустрічаються у підручних для медичних університетів, на формух та чатах користувачів. Але, системи роботи щодо формування гігієнічних навичок при роботі за комп'ютером у школах не спостерігається, не приділяється питанню достатня увага і у вищій школі. Особливо важливим питанням, на нашу думку, є вивчення та запобігання утворення у школярів комп'ютерної залежності, формування так званого „інтернет-іmunітету”.

На жаль, часто недооцінюється значимість санітарних норм та устаткування, режим роботи, зміст комп'ютерних програм, необхідних методик, рекомендацій, що дозволяють берегти здоров'я учнів в умовах комп'ютерного навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Гігієна роботи за комп'ютером» є гігієнічні умови використання комп'ютера в навчально-виховному процесі початкової школи та формування культури здоров'язбереження в інформатизованому середовищі.

Програма навчальної дисципліни складається із двох змістових модулів та відображена наступним змістом.

Особливості гігієни школярів в умовах інформаційного навчального середовища. Методи попередження порушень опорно-рухового апарату при роботі за комп'ютером. Вимоги до організації робочого місця в комп'ютерному класі. Гігієнічна оцінка мікроклімату приміщень комп'ютерних класів. Дихальна гімнастика.(А.Н.Стрельнікова, Л.Мазо, О.Бутейко). Функціональні порушення системи кровообігу у підлітків при гіподинамії. Техніки впливу на кровообіг в умовах інтенсивного розумового навантаження. Перша допомога при ушкодженнях системи кровообігу. Гігієнічні вимоги до умов інтелектуальної праці. Режим навчальних занять з використанням комп'ютерних засобів. Синдром комп'ютерного стресу. Методики зняття стресів. Використання ігрових методик збереження здоров'я на уроках.

Методики профілактики порушень зору при роботі за комп'ютером. Гігієнічні вимоги до мультимедійних засобів, поліграфічного оформлення підручників, наочних посібників, навчального приладдя. Комплекси вправ для очей. Характеристика комп'ютерних програм «Eyes guard», «Break time», «Computer and vision». Комп'ютерний зоровий синдром. Характеристика шумів, що виникають в комп'ютерному класі, визначення їх фізіологічного впливу вплив на працездатність учнів. Чинники психофізіологічного навантаження при роботі за комп'ютером. Гігієнічна характеристика умов праці за комп'ютером. Методика використання засобів оздоровчого спрямування в умовах інформатизації навчання.

Метою курсу є формування у майбутніх учителів системи знань про вікові особливості будови і функції дитячого організму, гігієнічні вимоги щодо організації навчальної та виховної роботи в умовах інформаційного середовища, що дає змогу майбутнім фахівцям ефективно здійснювати професійну діяльність щодо збереження здоров'я дітей .

Основними методичними завданнями курсу визначено: підготовку студентів з теоретичних питань гігієни та технологій здоров'язбереження в об'ємі необхідному вчителю для виховання і навчання дітей у початковій школі на основі індивідуального підходу; на підставі знань про вікові особливості будови і функціонування дитячого організму, формування у студентів розуміння закономірностей, що визначають принципи збереження і зміцнення здоров'я учнів при організації роботи з комп'ютерною технікою.

Практичні завдання визначалися необхідністю формувати у студентів навички організації роботи дітей за комп'ютером відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та стандартів здорового способу життя.

Курс є важливою складовою інформатичної компетентності майбутніх учителів інформатики, має глибокі інтегративні зв'язки з віковою фізіологією, психологією, шкільним курсом інформатики, гігієною.

Реалізація першої умови передбачала поєднання навчальної та практичної діяльності: інформаційний матеріал з основ курсу студенти отримували у

процесі вивчення теоретичного матеріалу, підготовки рефератів, доповідей та виконання практичних робіт. Практична частина містила завдання для самостійної опрацювання та виконання завдань. У цій частині практикуму знаходяться посилання на ресурси та додаткові інформаційні джерела. Крім того студентам пропонується участь у форумі (обговоренні на сайті курсу), де вони мають змогу висловити власну думку з приводу проблемних питань, запропонувати тему для обговорення.

Обсяг самостійної роботи визначався і оцінювався за часом, що витратив студент на виконання завдань в довгостроковому проекті „Збереження здоров'я дітей і підлітків в умовах інформаційного середовища”. Результатом роботи студентів було створення моделі діяльності вчителя щодо збереження здоров'я учнів в інформатизованому середовищі. Модель передбачала аналіз видів діяльності вчителя щодо профілактики порушень опорно-рухового апарату, гігієни зорового аналізатора, діяльність щодо формування навичок гігієни розумової праці, використання досягнень науково-технічного прогресу для збереження здоров'я учнів при роботі з комп'ютером).

Реалізація другої умови здійснювалося шляхом використання різноманітних форм і методів роботи, під час яких значна увага приділялася побудові суб'єкт-суб'єктних зв'язків взаємодії викладачів і студентів у навчально-виховному процесі. Результати роботи студентів знаходилися у відкритому доступі на сайті кафедри

Висновки. Підсумовуючи вищенаведений погляд на педагогічні умови та зміст підготовки вчителів до використання технологій збереження здоров'я, пропонуємо таке визначення: результатом підготовки є формування професійної здоров'язбережувальної компетентності, яка поєднує в собі систему знань, умінь, навичок, ставлень в області формування, збереження та зміцнення здоров'я, забезпечує позитивну настанову на здоровий спосіб життя та поведінку, спрямовану на збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я.

Література:

1. Бондаренко О. М. *Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук зі спеціальності: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О.М. Бондаренко. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, 2008. – 189 с.*
2. Глузман О.В. *Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості / О.В. Глузман // Педагогіка та психологія. – 2009. – №2 (67). – С. 51-60.*
3. Дворникова О. Б. *Формирование валеологической компетентности студентов педагогического колледжа в процессе предметной подготовки: дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: 13.00.08 / О.Б. Дворникова. – Екатеринбург, 2005. – 179 с.*
4. Журавльова О.В. *Комп'ютер і екологічна безпека /Олена Володимирівна Журавльова. –Харків:ТОРСИНГ ПЛЮС, 2009.-48с. С.24.*
5. Ковалько В.И.*Здоровьесберегающие технологии: школьник и компьютер.1-4 классы./ В.И. Ковалько -М.:ВАКО,2007 -304с.*
6. Савченко О.Я.*Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів та методистів початкового навчання / О.Я.Савченко. -2-ге вид., доповн., переробл. –К.:Богданова А.М., 209.-226с. С.112*
7. Самойлова Н. В. *Сучасні підходи до визначення сутності валеологічної компетентності студентів /Н.В. Самойлова // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 56. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2010. – 434 с.*
8. *Брошура про безпечну роботу й розваги дітей в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifap.ru/library/book099.pdf>*

References:

1. *Bondarenko O. M. Formuvannya valeologichnoyi kompetentnosti studentiv pedagogichnykh universytetiv u procesi profesijnoyi pidgotovky: dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk zi specialnosti: 13.00.04 – teoriya i metodyka*

profesijnoyi osvity / O.M. Bondarenko. – Kyiv: Instytut pedagogichnoyi osvity i osvity doroslyx APN Ukrayiny, 2008. – 189 s.

2. *Gluzman O.V. Bazovi kompetentnosti: sutnist ta znachennya v zhyttyevomu uspixu osob`stosti / O.V. Gluzman // Pedagogika ta psykologiya. – 2009. №2 (67). – S. 51-60.*

3. *Dvornykova O. B. Formyrovanye valeolog`cheskoj kompetentnosti studentov pedagogycheskogo kolledzha v processe predmetnoj podgotovky: dys. na soyskanye nauchn. stepeny kand. ped. nauk: 13.00.08 / O.B. Dvornykova. – Ekaterynburg, 2005. – 179 c.*

4. *Zhuravlova O.V. Kompyuter i ekologichna bezpeka /Olena Volodymyrivna Zhuravlova. –Xarkiv:TORSY`NG PLYuS, 2009.-48s. S.24.*

5. *Kovalko V.Y.Zdorovesberegayushhye texnologyy: shkolnyk y komp`yuter.1-4 klassy./ V.Y. Kovalko -M.:VAKO,2007 -304s.*

6. *Savchenko O.Ya.Vyxovnyj potencial pochatkovoyi osvity:posibnyk dlya vchyteliv ta metodystiv pochatkovogo navchannya / O.Ya.Savchenko. -2-ge vyd., dopovn., pererobl. –K.:Bogdanova A.M., 209.-226s.*

7. *Samojlova N. V. Suchasni pidxody do vyznachennya sutnosti valeologichnoyi kompetentnosti studentiv /N.V. Samojlova // Zbirnyk naukovyx prac. Pedagogichni nauky. Vypusk 56. – Xerson: Vydavnyctvo XDU, 2010. – 434 s.*

8. *Broshura pro bezpechnu robotu j rozvagy ditej v Interneti [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu:<http://www.ifap.ru/library/book099.pdf>*